مطالعه همگامی در شبکههای عصبی

محسن مهرانی - استاد راهنما: دکتر سامان مقیمی عراقی

	فهر
سخن نخست	١
مقدمه	*
شبکه انباشت و شل	٣
* · · · · ·	
<u>.</u>	
۱.۴.۳ انے	
شبکهی نورونهای	۴
3 <u>3</u>	
——————————————————————————————————————	
۱.۴.۴ در	
تلاشر براي تمصرة	۸
	•
	مقدمه شبکه انباشت و شلا ۱.۳ آهنگ تیزه زر ۳.۳ مسائل پیشرو ۱.۳.۳ تایح ۴.۳ تایح ۴.۳ تایح ۲.۴.۳ توز شبکهی نورونهای ۲.۴.۳ آهنگ تیزه زر ۲.۴.۳ شبیهسازی د ۴.۴ نتایج ۲.۴ نتایج ۲.۴ نتایج ۲.۴ نتایج ۲.۴ نتایج

۱ سخن نخست

مطالعه فعالیت شبکههای عصبی برای تحقیق و بررسی کارکردهای مغز اهمیت زیادی دارد. همه بر این باوریم که مغز محمل اندیشه و تفکر است. ما کنجکاو هستیم که چگونه همکاری بین نورونهای آن باعث می شود تا حافظه، کشف و پردازش صورت گیرد. هر کدام از نورونهای مغز می تواند در حالت فعال [روشن] یا غیرفعال [خاموش] قرار گیرد. هم اکنون شواهدی وجود دارد که کارکردهایی طلایی یاد شده مغز در زمانهایی رخ می دهند که الگوی خاموش و روشن شدن نورونهای آن باهم «هم گامی» دارند. هم گامی به این معناست که جمعیت بزرگی از نورونها هم باهم خاموش و روشن می شدهاند. می شوند و یک الگوی تکرار شوندهای را دنبال می کنند. تو گویی که باهم هم آهنگ یا هم گام شدهاند.

بی تردید دستیابی به تمام جزییات مغز برای ما میسّر نیست و به آن به عنوان یک «جعبهی سیاه» نگاه می کنیم که مدتهاست به دنبال ارائه مدلی هستیم که رابطهی بین ورودیها و خروجیهای ثبت شده را بازتولید کند. کاری که در این پژوهش انجام خواهیم داد تلاشی است برای پیشنهاد دادن یک مدل برای این جعبهی سیاه که رفتار نسبتا مشابهی را میان ورودی و خروجیهای این جعبه سیاه و یا مغز ایجاد می کند.

۲ مقدمه

مدلهای زیادی برای شبکههای عصبی ارائه شده است که توانایی تولید رفتار همگام شدن نورونها را در آنها میتوانیم جستجو کنیم. یکی از این مدلها که در تمام فصول شبیهسازی از آغاز تا کنون از آن بهره برده شده است؛ مدل انباشت و شلیک است[۱]. در این جستار ابتدا با مدل انباشت و شلیک شروع می کنیم و سپس مدلی توسعه یافته که آن را «چرخنده» صدا خواهیم کرد؛ می پردازیم. متن اصلی این جستار شامل معرفی این مدلها و پویایی آنها در زمان و نتایج ضبط شده از نشانگرهایی است که برای آشکارسازی هم گامی تعبیه شده اند.

۳ شبکه انباشت و شلیک

در این نوشتار [۱] نویسندگان تلاش می کنند تا هم گامی را برای شبکه ی نورونهای مهاری رصد کنند. این نورونها به گونهای باهم مرتبط هستند که تیزه زدن هر نورون منجر به مهار پتانسیل دیگر نورونها می شود. تک تک نورونهای این شبکه از تحول انباشت و شلیک تبعیت می کند. معادله تحول اختلاف پتانسیل هر کدام از نورونها با محیط بیرونش از رابطه زیر داده می شود:

$$\dot{v_i} = a_i - v_i - \frac{g}{N} \sum_{n|t_n < t} S_{i,l(n)} \delta(t - t_n - t_d) \tag{1}$$

- g: ضریب اتصال هر جفت نورون. از آنجا که همه ی نورونها در این مطالعه مهاری هستند؛ باید این کمیت مثبت انتخاب شود تا تاثیر جمله ی پایانی در نهایت منفی باشد.
- S = S: ماتریس همسایگی. این کمیت نشان می دهد که آیا دو نورون به هم متصل و تاثیرگذار هستند یا خیر.
  - . زمان تاخیر میان زدن تیزه هر نورون و تاثیر آن روی نورونهای دیگر. t_d
- ورت به صورت برای هر نورون به صورت نورون به صورت برای هر نورون به صورت نورون به صورت نتخاب می شود و تا پایان شبیه سازی ثابت باقی می ماند.
  - تعداد نورونهای در شبکه:N

۱.۳ آهنگ تیزه زدن

پیش از آن که به شبیهسازی یک شبکه از نورونها بپردازیم؛ خوب است تا یک نورون تنها را مطالعه کنیم. یک نورون تنها که پویایی از جنس مدل انباشت و شلیک دارد؛ دوره تناوب تیزهزدن آن از رابطهی زیر قابل محاسبه است.

$$\dot{v_i} = I - v_i \to \frac{dv_i}{I - v_i} = dt \tag{7}$$

$$\to T = ln(\frac{I}{I - 1}) \tag{7}$$

این رابطه نشان میدهد که بسامد تیزهزدن یک نورون با افزایش مجموع جریانهای ورودی آن به صورت لگاریتمی افزایش مییابد.

۲.۳ نشانگر تشخیص فاز همگامی

برای آن که متوجه شویم که شبکه در حالت همگامی یا ناهمگامی است نیاز است تا آشکارسازی را تعبیه کنیم که باتوجه به رفتار سامانه، همگامی یا ناهمگامی را با عقربه ی خود نشان دهد. برای این منظور ابتدا مفهوم میدان (E) را تعریف می کنیم که بیانگر شدت فعالیت نورونهای شبکه است. انحراف از معیار این کمیت در طول زمان، پارامتر مناسبی است که به کمک آن همگامی را تشخیص دهیم.

$$\ddot{E} + \Upsilon \alpha \dot{E} + \alpha^{\Upsilon} E = \frac{\alpha^{\Upsilon}}{N} \sum_{n|tn < t} \delta(t - t_n - t_d) \tag{\$}$$

$$\sigma^{\mathsf{Y}} = \langle E^{\mathsf{Y}} \rangle_t - \langle E \rangle_t^{\mathsf{Y}} \tag{2}$$

*دقت کنیم که شدت میدان با تعداد تیزه زدنها رفتاری ملایم دارد. به عنوان مثال اگر تیزهها متوقف شوند؛ شدت میدان پس از لحظاتی چند [متناسب با α] صفر می شود.

در طول زمان میدان E و σ را رصد می کنیم. برای دریافت شهودی عملکرد مناسب این پارامتر نظم، فرض کنید که شبکه در حالتی است که جمعیت بزرگی از آن در حال خاموش و روشن شدن هم گام است. پس مشاهده خواهم کرد که میدان که شدت فعالیت نورونها را نشان می دهد در حال ضربان رفت و برگشتی است. این افتوخیز با تقویت هم گامی دامنه ی بزرگتر پیدا می کند به طوری که انحراف آن از میانگین پهنای قابل توجهی کسب می کند. از این رو انحراف معیار میدان، کمیت مناسبی است که میزان هم گامی را گزارش کند.

۳.۳ مسائل پیشروی پیاده سازی شبیه سازی

۱.۳.۲ تابع بی کران دلتا

یکی از مشکلات شبیه سازی معادلات دیفرانسیلی حضور تابع دلتای دیراک است. این تابع در نقطه صفر خود دارای مقداری بینهایت است. معرفی چنین تابعی به رایانه کاری دشوار است و همانندی محاساتی ندارد. حال برای برطرف کردن این مشکل چه باید کرد؟ نکته در این جا نهفته است که چون ما برای حل عددی معادله دیفرانسیلی خود از زمان پیوسته استفاده نمی کنیم و از گامهایی با طول مثبت Δt استفاده می کنیم این مشکل به صورت زیر مدیریت می شود.

$$\begin{split} v_i(t+\Delta t) &= v_i(t) + \int_t^{t+\Delta t} \dot{v}_i dt \\ &= v_i(t) + \int_t^{t+\Delta t} \left[a_i - v_i - \frac{g}{N} \sum_{n|t_n < t} S_{i,l(n)} \delta(t-t_n-t_d) \right] dt \quad \text{(V)} \\ &\approx v_i(t) + \left[a_i - v_i(t) \right] \Delta t - \frac{g}{N} \sum_{n|t_n < t} S_{i,l(n)} \int_t^{t+\Delta t} \delta(t-t_n-t_d) dt \\ &\approx v_i(t) + \left[a_i - v_i(t) \right] \Delta t - \frac{g}{N} \sum_{n|t_n < t} S_{i,l(n)} H(t+\Delta t - t_n - t_d) \quad \text{(A)} \end{split}$$

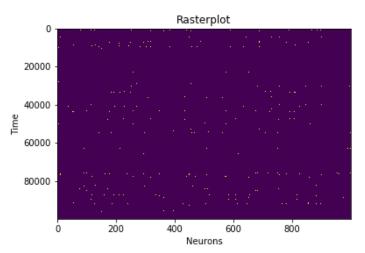
حالا تابع پله كاملا براى ما آشنا و قابل مدلسازى است. دقت شود كه تابع پله ياد شده فقط در

محدوده Δt زندگی می کند و پس از آن اعتبار ندارد. معادله ۹ می گوید که باید برای تحول پتانسیل نورون iام بررسی کنیم که آیا نورونی در همسایگی آن تیزه زده است یا نه. اگر چنان باشد؛ یک واحد به جمع تیزه زدگان اضافه کنیم.

۲.۳.۳ ثبت تاریخ تیزه زدنها

برای محاسبه تحول پتانسیل در رابطه ۹ چنان که توضیح داده شد نیاز به دانستن تاریخ تیزه زدنها داریم. اگر بخواهیم برای تمامی نورونها در هر گام زمانی تیزهزدن آن را به صورت مجزا ثبت کنیم؛یک آرایه مربعی خواهیم داشت که شماره سطر آن میتواند معرف زمان باشد و ستون نماد شماره نورون - شکل شماره (۱).

اما مشکلی که برای این شبیه سازی رخ خواهد داد. در صورت افزایش تعداد نورونها و زمان شبیه

شکل (۱) ثبت لحظه ای تیزه زدن هر نورون به صورت مجزا – در این نمودار ضریب تاثیر هر نورون روی همسایه هایش g=0 بوده است. چنان که انتظار میرفت شاهد همگامی هستیم.

سازی با یک ابر آرایه روبرو خواهیم شد که امکان دارد در ذخیره سازی آن دچار مشکل شویم. به همین خاطر در شبیه سازی انجام شده تنها مجموع تیزه زدنها را ذخیره کردیم تا یک آرایه یک ستونه داشته باشیم و در ذخیره سازی به مشکل نخوریم.

۴.۳ نتایج

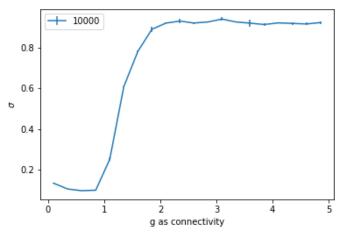
اندازهی پارامترهایی که برای این شبیه سازی انتخاب کردیم؛ کاملا از صورت مقاله یاد شده برداشته شده و به قرار زیر است.

- $\alpha = \mathrm{Y} \cdot s^{-1} \ *$
- * جریانهای تصادفی خارجی نورونها از اعضای بازهی (۱/۲, ۲/۸) انتخاب میشوند.
  - $N = \cdots *$
    - $t_d = \cdot / \cdot s *$

این شبیه سازی برای ۱۰۰۰ ثانیه اجرا شده است که در آن هر گام زمانی برابر ۲۰/۱ ثانیه گرفته شده است. کد شبیه سازی در پوشه مسئله همگامی برای مدل انباشت و شلیک قابل مشاهده است.

۱.۴.۳ انحراف از معیار میدان

مهمترین شاخصه ما برای ردگیری همگامی، انحراف معیار میدان E است که با زیگما σ نمایش میدهیم. جهش به وجود آمده در شکل (۲) به این معنی است که سامانه از حالت ناهم گامی به هم گامی تغییر فاز داده است.

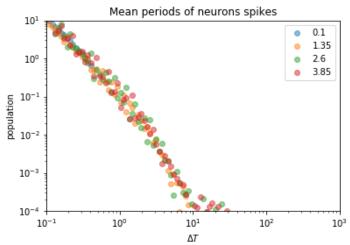

شکل (۲) تغییر فاز از ناهم گامی به هم گامی برای ۱۰۰۰ نورون

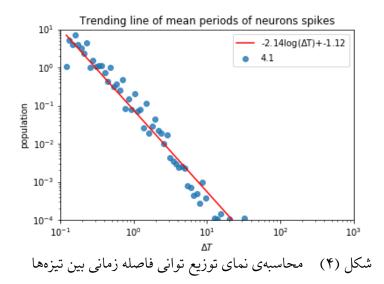
۲.۴.۳ توزیع تناوب زمانی تیزهها

شبکهی ما متشکل از نورونهایی است که مدام در حال تیزه زدن و فعال نگهداشتن شبکه هستند. برخی با بسامد بیشتری تیزه میزنند و برخی آهسته تر. اگر کنجکاو باشیم که جمعیت کل نورونهای ما چگونه میان دستههای مختلف با تناوبهای متفاوت توزیع شده است؛ لازم است تا توزیع فراوانی آنها را یکجا رسم کنیم - شکل ۳.

همان طور که میبینید به ظاهر این توزیع رفتاری توانی دارد و اگر کنجکاو باشیم میتوانیم شیب این نمودار تمام لگاریتمی آن را جهت محاسبهی نمای توزیع بدست آوریم - شکل ۴.

شکل (۳) توزیع بسامدی شبکههای ۱۰۰۰ نورونی که هر کدام قدرت اتصال متفاوتی دارند.

۴ شبکهی نورونهای چرخنده

در این مدل به جای آن که برای شبکه خود از مدل انباشت_شلیک استفاده کنیم از مدل چرخنده استفاده می کنیم. در این مدل نورونهای ما مانند دوندههایی به دور میدان مثلثاتی می دوند. ما نقطهی

فاز π را به عنوان علامت برای این دونده ها قرار دادیم. هر زمان که دونده ای از علامت خود گذشت یک تیزه برای او درنظرمی گیریم و بلافاصله او را به فاز π باز می گردانیم.

برای توصیف فاز هر نورون از معادلات زیر استفاده می کنیم:

$$\begin{cases} \dot{\theta}_i = I_i - \cos(\theta_i) - gE, & -\Delta \pi/\Upsilon \le \theta_i \le \pi \\ \dot{E} = M - \alpha E \\ \dot{M} = -\alpha M + \frac{\alpha^{\Upsilon}}{N} \sum_{n|tn < t} \delta(t - t_n - t_d) \end{cases} \tag{Υ}$$

- θ_i : مشخص کننده ی فاز هر نورون. این فاز میان دو لبه در حال حیات است. کوچکترین کران بالای آن همان حالت آستانه در π است و بزرگترین کران پایین آن نگه دارنده ای است که از ریزش نورون ها جلوگیری می کند.
  - . میدانی است که شدت فعالیت شبکه را نشان می دهد. E
- M: یک پارامتر فرعی که در حل معادله دیفرانسیل مرتبه دوم به دو معادله ی تحول مرتبه اول ما را یاری کرده است.

این مدل نسبت به مدل قبلی شامل ویژگیهای مثبتی است. یکی از ویژگیهای خوب آن این است که پس از بازنشانی فاز نورون تیزه زده، فاز آن به زاویهای برده می شود که دارای خواص مثلثاتی مشابهی است. به این معنا که دیگر شاهد گسستگی در اندازه ی جملاتی که تحول نورون را توصیف می کنند؛ نیستیم.

۱.۴ آهنگ تيزه زدن

برای نورونی تنها که پویایی از جنس چرخنده دارد؛ دورهی تناوب تیزه زدن آن بر حسب مجموع جریان ورودی رفتاری مطابق زیر دارد [؟]:

$$T = \frac{\Upsilon\pi}{\sqrt{I^{\Upsilon} - 1}} \tag{11}$$

این به این معناست که مدل چرخنده و انباشت وشلیک اگر چه هر دو با افزایش جریان، بسامد تیزه زدنشان افزایش می پذیرد. این نکتهی مهمی است که در هنگام مقایسه ی دو مدل باید به خاطر داشته باشیم.

۲.۴ نشانگر توسعه یافتهی تشخیص همگامی

برای تشخیص هم گامی از یک پارامتر دیگری که در این مقاله [؟] توسط نویسندگان ابداع شدهاست؛ بهره می بریم.

$$s = \langle \left[\frac{1}{N_a} \sum_{i_a} \sin(\theta_{i_a}) \right]^{\mathsf{T}} \rangle \tag{17}$$

میانگین گیری بالا روی ۱۰۰۰ گام آخر زمانی انجام می شود. این فاصله زمانی باید حتما بزرگ تر از گامهای زمانی تحول ریزمقیاس آن باشد. همچنین برای این متوسط گیری نورونهایی را مدنظر می گیریم که در منطقه ی فعال قرار گرفته اند. منطقه ی فعال، سمت چپ دایره مثلثاتی است.

۳.۴ شبیهسازی

ثوابت مسئله را به گونهی زیر انتخاب می کنیم.

- $\alpha = \Upsilon \cdot s^{-1} *$
- * جریانهای تصادفی خارجی نورونها از اعضای بازهی (۳/۵, ۱۳/۵) انتخاب میشوند. این بازه به گونهای انتخاب شده است که یک نورون تنها با دینامیک چرخنده، بسامدی داشته باشد که نورون تنها با دینامیک انباشت وشلیک در بازهی (۱/۲, ۲/۸) داشت.
  - $N = \cdots *$
    - $t_d = \cdot / \cdot s *$

حال شبکه ی خود را به ازای قدرت اتصالهای مختلف اجرا می کنیم تا مجددا تحقیق کنیم که چگونه تغییر در قدرت اتصال g می تواند باعث شود تا تغییر فاز از ناهم گامی به هم گامی رخ دهد. برای مشاهده ی دفتر چه شبیه سازی به آدرس مسئله همگامی برای مدل چرخنده مراجعه کنید.

۴.۴ نتایج

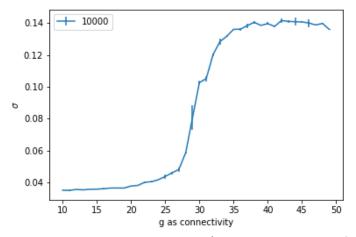
مرتبهی اجرای این الگورتیم خطی است و برای یک شبکه شامل ۱۰۰۰ نورون و برای ۱۰۰۰ گام شبیهسازی زمانی در حدود ۴ ثانیه به طول می انجامد.

۱.۴.۴ در جستجوی تغییرفاز

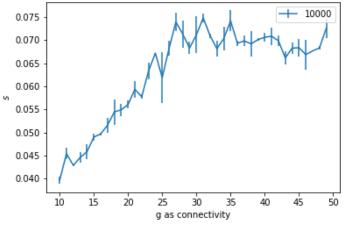
پس از رصد کردن تغییرات رفتار سیستم بر حسب قدرت مهار نورونها، تغییر فاز مانند مدل قبلی مشاهده شد اما مکان تغییر فاز تغییر کرد و حول $g = \mathfrak{r} \cdot g$ قرارگرفت. این تغییر فاز در دو شکل 0 و قابل مشاهده است.

۲.۴.۴ نورونهای خاموش

در حین شبیه سازی متوجه شدیم که در ناحیه ای که به فاز همگامی در حال گذار هستیم؛ جمعیت نورون هایی که همیشه خاموش هستند؛ در حال گسترش است - شکل ۷. هر چه قدر قدرت مهار

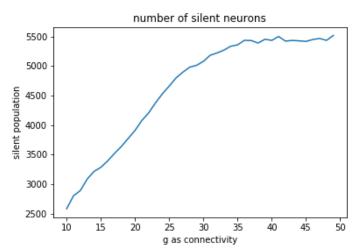

شکل (۵) پهنای جریان یک سامانه چرخنده با ده هزار نورون

شکل (۶) پارامتر نظم تعریف شده در رابطه ۱۲ برای مدل چرخنده

نورونها را زیاد می کنیم؛ این تعداد بیشتر می شود. همچنین شایان ذکر است که پس از تغییر فاز این مقدار به اشباع می رسد و تعداد نورونهای فعال به ثبات می رسند.

شکل (۷) تعداد نورونهای خاموش برحسب قدرت مهار نورونها

۳.۴.۴ فاصله زمانی بین تیزهها

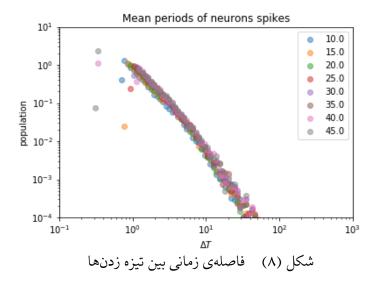
حال که دیدیم برخی نورونها همواره خاموش می مانند و یا به عبارتی دوره ی تیزه زدن آنها بینهایت است؛ خوب است که دوره ی تیزه زدنهای نورونهای دیگر را نیز بررسی کنیم. شکل Λ این شکل نمایان گر آن است که توزیع دوره ها به توزیع بی توانی و رفتار بی مقیاس نزدیک است.

با این مشاهده، کنجکاو می شویم تا نمای بحرانی را برای آن حساب کنیم. در شکل ۹ با گذراندن یک خط بر داده های بدست آمده از شبکه ای با قدرت مهار ۴۵ را می بینیم.

۴.۴.۴ فعالیت شبکه

همان طور که دیدیم تعدادی از نورونها در شبکه به حالت خاموش درمی آیند. قابل حدس است که اگر جمعیتی خاموش در شبکه داشته باشیم؛ احتمالا آنهایی هستند که جریان تصادفی اولیه آنها از بقیه کمتر است. برای تحقیق این حدس لازم است تا تعداد تیزههای نورونهای شبکه را بر حسب جریان تصادفی اولیه آنها مرتب کنیم. شکل ۱۰ نشانگر سامانهای از ده هزار نورون است که با قدرت جریان تصادفی اولیه آنیر می گذارند. لازم به ذکر است که این رفتار در فاز هم گام قابل مشاهده است. در فاز ناهم گام تمام نورونها که از هم تاثیر کمتری می پذیرند؛ فعال هستند.

تعداد تیزه های کل شبکه رابطهی مستقیمی با جریان خارجی جاری در شبکه دارد. میتوانیم با محاسبات تحلیلی نیز به شکل بدست آمده از شبیه سازی عددی نزدیک شویم:

$$\begin{cases} I_{in} &= -g \int_{a_{min}}^{a_{max}} p(a) f(a + I_{in}) da \\ f(a) &= \frac{\sqrt{a^{\gamma} - 1}}{\gamma_{\pi}} \end{cases}$$
(17)

در رابطه f(a)، ۱۳ تابع فعالیت (تعداد تیزه بر ثانیه) تک نورون بر حسب جریان کل ورودی آن است. همچنین I_{in} تمام جریان خارجی جاری در شبکه است.

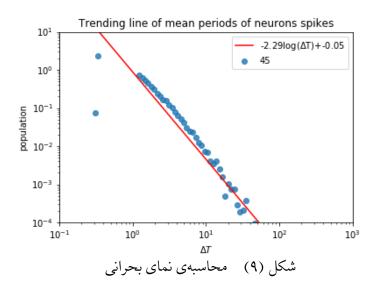
حل این رابطه کمی دشوار است زیرا جریان کل را بر حسب خودش محاسبه کرده است. اما از آنجایی که در انتگرال ده تنها یک جابجایی ثابت رخداده است؛ صورت کلی پاسخ انتگرال تغییر نمی کند و به صورت زیر بدست خواهد آمد.

$$I_{in} = \frac{-g}{\mathbf{Y}} \left(-a\sqrt{-1 + a^{\mathbf{Y}}} + log(a + \sqrt{-1 + a^{\mathbf{Y}}}) \right) \Big|_{a_{min} + I_{in}}^{a_{max} + I_{in}} \tag{14}$$

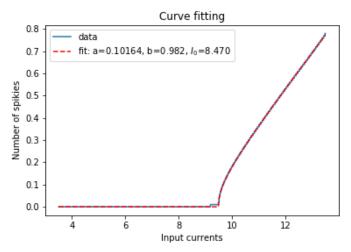
۵ تلاش برای توصیف

حال که دو نوع فاز از سامانه ی خود را مشاهده کردیم و هر کدام را به تصویر کشیدیم؛ خوب است در مورد چگونگی گذار از یک حالت به حالت دیگر بحث کنیم. مشخصا باید بپرسیم که چه اتفاقی در سامانه ی ما رخ می دهد که منجر به تغییر رفتار جریان داخلی E می شود. هر کدام از مشخصه های این سری زمانی چیست. حول چه میانگینی در حال نوسان است. اندازه ی نوسانات آن چقدر است. آیا یک بسامد مشخص دارد؟ یا یک برهم نهی از امواج با بسامدهای متفاوت است.

قابل ملاحظه است که در فاز هم گام لحظهای وجود دارد که هیچ یک از نورونهای سامانه تیزه نمیزند. به این معنا که در آن لحظه محرکی برای برافروختن میدان E وجود ندارد و زیر پای آن خالی می شود.

۱.۵ جریان داخلی در فاز ناهمگام ۲.۵ جریان داخلی در فاز همگام

شکل (۱۰) تعداد تیزه بر حسب جریان تصادفی برای سامانه ای با ده هزار نورون و ضریب تاثیر $g={\tt a} \cdot$

مراجع

[1] Luccioli, Stefano and Politi, Antonio. Irregular collective behavior of heterogeneous neural networks. *Phys. Rev. Lett.*, 105:158104, Oct 2010. 3